«Людина починається з добра...» (В. О. Сухомлинський – видатний педагог-дослідник, письменник, громадський діяч)

Літературна вітальня

Валентина КОСТЮЧЕНКО, викладач-методист Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

Мета: розкрити багатогранність обдарувань видатного педагога-дослідника, педагога-публіциста, письменника; ознайомити студентів з творами В. Сухомлинського – мислителя, великого знавця рідної української мови; виховувати повагу до творчості письменника, автора книги «Серце віддаю дітям», прилучати до світу високих чеснот.

Обладнання: тематична книжкова виставка, портрети В. Сухомлинського різних років, написи з афоризмами письменника, аудіозаписи віршів та пісень, репродукції картин та фотознімків його родини, друзів, колег- вчителів, учнів.

Сказав мудрець:
Живи, добро звершай!
Та нагороди за це не вимагай!
Лише в добро і в вищу правду віра
Людину відрізняє від мавпи і від звіра.
Хай оживає істина стара –
Людина починається з добра!
Л. Забашта

Хід заходу

Ведучий 1. В. Терен казав, що В. Сухомлинський був людиною високого поетичного дару. І не лише тому, що він писав і друкував вірші. Усе, до чого торкалися його руки, його серце, світилося поезію.

Ведучий 2. Він був вдумливим дослідником дитячої душі, чуйним наставником молоді, педагогом, який увібрав у себе найкращі риси своїх попередників.

Ознайомлення з його життєвим шляхом, глибоке вивчення та практичне використання його педагогічної спадщини – моральний та професійний обов'язок кожної людини, яка причетна до виховання.

Ведучий 3. В. Сухомлинський звертав увагу на те, що необхідно навчити дитину з перших літ перебування в школі будувати свої взаємини з іншими на засадах добра і співпереживання. Тому він ставив завдання так: *«Навчити маленьку дитину відчувати (а потім і розуміти), що добро – тільки тоді добро, коли від нього не плачуть люди...»*

Ведучий 4. Він вважав, що роль у вихованні відіграє слово, бо воно –такий же могутній засіб в руках вчителя, як музичний інструмент в руках музиканта, як фарби в руках живописця, як різець і мармур в руках скульптора. Слово – це ніби той місточок, через який наука виховання переходить у мистецтво, у майстерність.

Твори В. Сухомлинського продовжують жити і сьогодні.

Читець 1.

Споконвіку славна у дерзанні
Золота учительська душа,
Та найбільше нині у пошані
Світлий геній школи Павлиша.

Сміло вирушаючи в дорогу,
Гордий за досягнення своє.
Поклоніться люди педагогу,
Він же серце дітям віддає.

Скрізь і завжди, радісно і чемно,
Особливо, друзі, у сім'ї,
Поважайте з трепетом священним
Те, що вчитель робить на землі.

Світлий геній ласки і любові
До дітей, до книги, до життя,
Щоб жили щасливі і здорові
Наші діти – світле майбуття.

Ведучий 1. Ці зворушливо-трепетні рядки присвячені Василю Сухомлинському. Ким же він був для нас?

В. Сухомлинський – автор 36 монографічних праць і брошур, понад 600 статей, близько 1200 художніх творів для дітей. Серед усіх праць сьогодні відзначають такі:

- «100 порад вчителю-початківцю»;
- «Серце віддаю дітям»;
- «Методика виховання колективу»;
- «Як виховати справжню людину»;
- «Про виховання».

© Костюченко В., 2015

Не важко помітити, якими сучасними і актуальними є погляди, ідеї, теорії видатного педагога. Досить лише зазначити, що В. Сухомлинський вважав: *«Школа стає справжнім осередком культури лише тоді, коли в ній панує 4 культи: культ Батьківщини, культ книги, культ людини, культ рідного слова»*. Саме ця ідея лягла в основу розробленої ним теорії навчання і виховання.

Ведучий 2. Народився В. Сухомлинський 28 вересня 1918 р. в с. Василівка на Кіровоградщині. Батько працював по наймах як столяр, мати все життя пропрацювала в колгоспі. Крім Василя, в сім'ї було ще 3 дітей, всі вони стали педагогами.

В 1927–1933 рр. навчався в Васильківський семирічній школі, в якій був одним з кращих учнів. Улітку 1934 р. вступив на факультет мови і літератури до Кременчуцького педагогічного інституту, але вже в наступному році змушений був через хворобу залишити навчання.

17-річним юнаком починає власний педагогічний шлях як вчитель української мови і літератури в Онуфріївській середній школі.

У 1936 р. продовжує навчання в Полтавському державному педагогічному інституті, який завжди згадував як свою альма-матір. Після його закінчення працює викладачем української мови і літератури, завідуючим навчальною частиною Онуфріївської середньої школи.

У вересні 1941 р. його було призвано до війська. Він брав участь у бойових діях як політрук діючої частини. У лютому 1942 р. в бою під Ржевом був тяжко поранений, чотири місяці перебував на лікуванні. У 1942–1944 рр. працював директором середньої школи в м. Ува в Удмуртії, а у 1944 р. разом з дружиною повернувся в Україну, в щойно звільнений від окупації Онуфріївський район. Чотири роки працював завідуючим районного відділу народної освіти і одночасно викладав у школі. Багато уваги приділяв відновленню навчально-виховних закладів та влаштуванню дітей сиріт. Багато виступав зі своїми статтями в пресі. В цей же час з'явилися його перші статті на педагогічні теми.

Учителі, разом з якими працював В. Сухомлинський, відзначали, що він вдумливо і серйозно, з почуттям великої відповідальності ставився до себе і до інших. Його доброта у поєднанні зі строгістю і вимогливістю завжди викликала велику повагу.

З 1948 р. до кінця життя працював директором Павлиської середньої школи, яка завдяки йому стала лабораторією передової педагогічної думки. Двадцять три роки в Павлиші – найскладніший період науково-практичної та літературно-публіцистичної діяльності педагога В. О. Сухомлинського.

Ведучий 3. Рядова суспільна школа була піднесена ним на рівень найкращих загальноосвітніх закладів того часу. Він доклав багато зусиль, щоб зробити її справжньою лабораторією передової педагогічної думки. У 1955 році успішно захистив в Київському державному університеті кандидатську дисертацію на тему: «Директор школи – керівник виховної роботи», а у 1956 році вийшла в світ його перша монографія «Виховання колективізму в школярів».

У 60-ті роки з особливою силою виявився яскравий і самобутній талант педагога-дослідника і педагога-публіциста. Саме тоді В. Сухомлинський написав свої найкращі книги, статті, твори для дітей:

- «Як ми виховали мужнє покоління»;
- «Духовний світ школяра»;
- «Праця і моральне виховання»;
- «Моральний ідеал молодого покоління»;
- «Павлиська середня школа»;
- «Серце віддаю дітям».

Академік Б. Є. Патон писав:

«Ця книга – є визначним явищем у галузі педагогіки, суспільних наук. В. О. Сухомлинський по-новому ставить і розв'язує проблеми сучасного виховання з науковою глибиною, послідовно розкриває оригінальні шляхи і засоби виховного впливу вчителя».

Ведучий 4. В. Сухомлинський виступав і як активний громадський діяч. Він був депутатом Павлиської та Онуфріївської районної ради депутатів, проводив культурно-освітню роботу серед населення, брав участь у різних науково-педагогічних конференціях, симпозіумах, лекціях, був учасником з'їзду вчителів (1960, 1968 роки). Він був нагороджений медаллю А. С. Макаренка, багатьма орденами. З 1957 року він – член-кореспондент Академії наук УРСР. З 1958 року – заслужений вчитель України. У 1968 році йому присвоєно звання Героя праці.

2 вересня 1970 року Василь Сухомлинський помирає, але його твори залишаються живими. Вони і далі служать школі, педагогічній науці. Письменник любив

повторювати: *«Людина народжується не для того, щоб зникнути безвісною пилинкою. Людина народжується, щоб лишити по собі слід вічний».*

Читець 2.

Який цікавий світ навколо,
Ти, друже, тільки придивись!
На небі сонця жовте коло,
А поруч з домом – сад і школа,
Живи, дорослішай і вчись!
Дивись на квіти, на дерева,
Вивчай птахів, комах, тварин.
Ти станеш кращим і, напевно,
в житті підеш сміливо й певно.
Та й пам'ятай, ти не один!
З тобою вся твоя родина:
Батьки, бабусі та діди,
з тобою друзі, Батьківщина,
Тож, уперед, мій друже, йди!

Читець 3. Казка, гра, фантазія – животворне джерело дитячого мислення, благодійних прагнень, переконань. Раз, а то й два на тиждень В. Сухомлинський з дітьми занурювався у світ казок. Проте він застерігав від їх перенасичення. Казка для маленьких дітей – це не просто розповідь про фантастичні події, це милий світ, в якому дитина живе, бореться, протиставляє злу свою добру волю.

Читець 4.

Бережемо наш скарб – рідну мову.
Знаю, звідки радість, щастя і пісні, –
Це, як сонце зранку у моїм вікні,
Це, як роси ніжно сяють на квітах,
На вземнених полях.
Це, як чути мови ніжнотонний плин,
Кожне слово дивне – сяєво перлин.
І з народом мови рідної красу
Гордо у віки несу.
І немає сили і такого зла,
Щоб ця мова рідна в небуття пішла.
Ось тому-то вірою у моїм вікні
Сяють райдуги-пісні.
Мово українська, гордосте моя...
Кобзареву думу – вічний заповіт –
Чує неозорий світ.

О. Ющенко

Читець 5. У Павлиській школі діяла школа і для батьків. Сухомлинський вважав школу колискою духу і культури народної. Школа, на його думку, це надія і святиня народу, а її вчитель – головний скульптор дитячої душі, який пробуджує потяг, повагу до знань, освіти, культури. Школа – це, найперше, вчитель. Це колектив учителів-однодумців, які в основу своїх взаємовідносин з учнями поклали чуйність, гуманність, які дорожать довірою дитини. Школа стає справжнім осередком культури лише тоді, коли в ній панують і культ книги, і культ людини, і культ матері.

У Павлиській школі культ матері був найголовніший. Цьому сприяли традиції: яблуня матері, клумба материнських квітів, день матері. В. Сухомлинський наголошував, що саме з любові до матері йде любов до обранця чи обраниці.

Кохання – це найсуворіший екзамен людяності. І той, хто опанував науку людяності, здатний на благородні почуття. Саме в цьому полягає гуманна місія вчителя, тим більше вчителя початкових класів. Жінка-мати уславлена в поезії, музиці, живописі.

У нашім раї на землі
Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим.

Т. Шевченко

Книга «Серце віддаю дітям» – це філософське осмислення процесу навчання і виховання. Радість – це надійна ланка, яка поєднує школу із сім'єю.

Читець 6. Сухомлинський наголошував: *«Маючи доступ до казкового палацу, ім'я якому – Дитинство, я завжди вважав за конче потрібне стати якоюсь мірою дитиною. Щоб діти не дивилися на тебе, як на людину, що випадково потрапила до їхнього палацу, як на сторожа, що охороняє цей світ, на сторожа, якому байдуже, що робиться там, всередині цього світу».*

Школа – це найперше лабораторія одного вчителя, його педагогічна, творча лабораторія. Навчати дітей у початковій школі – навчати бачити, розуміти світ.

В творах Василя Олександровича переважає доброта, бо сам був доброю людиною, і хотів, щоб діти виросли працьовитими, чуйними, щоб любили тата і маму, свою рідну домівку і нашу велику, прекрасну Батьківщину.

Батьківщина – це мама і тато,
Батьківщина – це твої найщиріші друзі
і бджола у весняному лузі!

Читець 7. *«На нашій совісті – людина»* – ці слова стали своєрідним девізом «Школи під блакитним небом», школи Радості Василя Сухомлинського. Що ж це за школа?

За місяць до початку навчання він разом з малюками йшов на природу: на берег річки або озера, в ліс чи на лісову галявину, на поле, на луг, в сад. Чому саме там починалося навчання?

Дитина за своєю природою – допитливий дослідник, відкривач світу. Так нехай перед нею відкривається чудовий світ у живих фарбах, яскравих звуках, у казці та грі, в особистій творчості, в красі, що надихає її серце, в прагненні робити добро людям. Через казку, гру, фантазію, через неповторну дитячу творчість – вірний шлях до серця дитини. Він так вводив малюків у навколишній світ, щоб вони кожного дня відкривали в ньому щось нове, щоб кожен крок був мандрівкою до джерела мислення й мови – до чудової краси природи. Дбав, щоб кожний вихованець зростав мудрим мислителем і дослідником, щоб кожний крок пізнання облагороджував серце і гартував волю.

В. Сухомлинський прагнув, щоб перш ніж розгорнути книжку, прочитати по складах перше слово, діти прочитали сторінки найпрекраснішої в світі книги – книги природи.

Ми, вчителі, маємо справу з найніжнішим, найтоншим, найчутливішим, що є в природі – з мозком дитини. Коли думаєш про дитячий мозок, уявляєш ніжну квітку троянди, на якій тремтить крапля роси. Яка обережність і ніжність щохвилини потрібні для того, щоб зірвавши кітку, не зронити краплю!

Я дитина українська,
Вкраїнського роду,
Українці – то є назва
Славного народу.
Україна – то край славний,
Аж по Чорне море,
Україна – то лан пишний,
І степи, і гори.
І як мені України
Щиро не кохати?
Мене ненька по-вкраїнськи
Вчила розмовляти.
І як мені України
Щиро не любити?
Мене вчили по-вкраїнськи
Господа молити.
За свій рідний край і нарід
Я Господа молю:
Зішли, Боже, Україні
І щастя, і долю!

Ю. Шкрумеляк

Читець 1. Дитина мислить образами. Це означає, що слухаючи розповідь вчителя, вона малює в уяві картини. І чим яскравіші вони, тим глибше дитина осмислює закономірності природи. Дитина мислить... Це означає, що інформація, яку сприйняв головний мозок, обробляється, а нова не припиняє надходити. Сприймання інформації і швидка її обробка і є думкою.

Хочеться порадити молодому педагогові, який виховує маленьких дітей: перш ніж сказати своє перше слово про велич і могутність рідної землі, необхідно старанно зорати і засіяти поле дитячої свідомості зернами краси, навчити пам'ятати, що Батьківщина для кожного – це його дім, джерело його щастя, це земля предків, на якій пролито багато крові і поту. І де б ми не були, завжди треба пам'ятати місце, де народилися.

Дні дитинства, наче плин води,
Проліта дитинство,
Та у спадок зостається пісня,
Повна згадок,
Пам'ять зостається назавжди.

Ведучий 1. Рідна мова – то неоціненне духовне багатство, в якому народ, живе, передає з покоління в покоління свою мудрість і славу, культуру і традиції. У рідному слові народ усвідомлює себе як творчу силу. Рідне слово – могутній засіб передачі від покоління до покоління історичного, культурного, морального, естетичного, побутового досвіду народу. То невичерпне, животворне і невмируще джерело, з якого дитина черпає уявлення про навколишній світ, про свою родину, про своє село і місто, про весь свій край.

Читець 2.

Молодій матері

Коли, схилившись над колискою,
Голубиш ти своє дитя, –
Такою рідною та близькою
Приходиш у моє життя.
Я чую пісню, в щасті співану,
Я бачу блиск твоїх очей,
Коли, цілунками укривану,
Дитину тулиш до грудей.
Маленька паросте виростала,
І кожен твого серця стук
До рук дитини віддаватиме
Тепло твоїх ласкавих рук.

О. Журлива

Читець 3.

Мати

Чуєте? Хто там?
З дороги
Мати іде молода,
Очі від щастя вологі,
Горда і рівна хода.
Гляньте, яка величава,
Скільки надії в очах!
Сина, як щастя, як славу,
В люди несе на руках.

Ні, їй немає зупину,
їй поступається все.
Скільки у серці любові!
Квітне для неї земля!
Чуєте – тихше розмови!
Спить на руках немовля.
І. Савич

Ведучий 2. Віками український народ творив це багатство, відкладаючи в скарбницю рідної мови найдорогоцінніші перлини думки, почуття, фантазії. У кожному слові рідної мови – не тільки звукове позначення явища, події, речі, а найтонші відтінки почуттів і переживань. Ми промовляємо слово «обрій» – і перед нами постає яскрава картина: гарячий літній день, степ цвіте і духмяніє, блакитне небо десь далеко-далеко доторкнулося своїм кришталевим куполом до землі, і земля в тому місці тремтить у хвилях марева. Ми чуємо слово «смеркає» – і наша уява малює тихий осінній вечір, горять дрова у печі, діти горнуться до матері і просять її розповісти казку про сірого вовка і хитру лисичку.

Кожне слово рідної мови має своє обличчя. Як у квітки, у нього свій неповторний аромат і відтінок барви, – а цих відтінків кожна барва має тисячі.

Які чудесні барви у нашій рідній мові,
які відтінки різні, від Сейму аж по Сян!
У Києві говорять інакше, ніж у Львові, –
і чорногуз, і бусол, лелека і боцян...

Так наче називаєш різновиди лелек ти,
а це лиш різні назви, синонімічний ряд.
А є ще риси мови, що звуться діалекти:
це говори місцеві на дещо інший лад.

На Київщині (в Ліпках) взуття зовуть обувка,
а огірок звичайний в Чернігові – гурок,
а кошик на Поліссі (в Іванкові) – кошувка,
і назви, і вимова різняться що не крок.
Д. Білоус

Ведучий 3. Любов до Батьківщини неможлива без любові до рідного слова. Тільки той може осягти своїм розумом і серцем красу, велич і могутність Батьківщини, хто збагнув відтінки і пахощі рідного слова, хто ним дорожить, як честю рідної матері, як добрим ім'ям своєї родини. Людина, яка не любить мови матері, якій нічого не промовляє рідне слово, – це людина без роду і племені.

У вихованні молодого покоління перед нами постає важливе завдання: прищепити молоді любов до рідної мови, щоб рідне слово жило, трепетало, грало всіма барвами і відтінками в душі людини, щоб говорило й про віковічні багатства народу, про красу рідної землі, про народні ідеали і прагнення.

З перших же днів навчання ми з дітьми йдемо в подорож до джерел живого слова. Ці подорожі – одна з найголовніших, найістотніших складових частин нашої системи виховання, вони тривають не тільки в роки дитинства, а і в роки отроцтва і юності.

«Якщо ви хочете, щоб ваші діти полюбили рідне слово, йдіть з ними до його живих джерел – у поле, до лісу, на луг, у садок – і весною, і влітку, і взимку, і восени; відкривайте перед ними чисті джерельця, пийте з них живу воду, і душі ваших дітей ніколи не вгамують спраги бажання збагнути чарівну красу рідної природи і рідної мови» – казав великий педагог.

Ведучий 4. У В. Сухомлинського є багато праць, але найціннішою для нас, майбутніх педагогів, є книга «Сто порад вчителю-початківцю». Ось декілька практичних порад з питань навчально-виховної роботи:

– Ми маємо справу з найскладнішим, неоціненним і найдорожчим, що є в нашому житті, – з людиною. Від нас, нашого вміння, мудрості, мистецтва, майстерності залежить життя, здоров'я, розум, характер, воля, громадське й інтелектуальне обличчя, її роль і місце в житті, її щастя.

– Кінцевий результат педагогічної праці можна побачити не сьогодні, не завтра, а через дуже тривалий час. Те, що ви зробили, сказали, зуміли прищепити дитині, інколи виявляється лише через 50 років.

– Вплив на дитину може бути позитивним і негативним. Трапляються сім'ї, в яких важка, гнітюча обстановка накладає незламний відбиток на все життя. Місія школи, наше з вами найважливіше завдання – боротися за людину, переборювати негативні впливи і давати простір позитивним. А для цього необхідно, щоб особистість вчителя найбільш яскраво і дійсно впливала на особистість кожного учня...

Ведучий 1. Людська природа може повною мірою розкриватися лише тоді, коли в дитини с розумний, умілий, мудрий вихователь.

Найважливіший інструмент впливу на духовний світ школяра – слово вчителя, краса навколишнього світу і мистецтво створення обставин, сприятливих для вираження почуттів. Однією з найважливіших особливостей творчості педагога є те, що об'єкт його праці – дитина, повсякчас змінюється, завжди новий, сьогодні не той, що вчора. Наша праця – формування людини, і це накладає на нас особливу відповідальність, яку ні з чим не зрівняти.

Ось перелік умінь і навичок, якими повинні оволодіти учні в початковій школі:

– Уміння вільно, виразно, свідомо читати. Цим умінням учень має оволодіти наприкінці першого півріччя третього року навчання, щоб потім про техніку навчання, уміння читати не виникало питання, бо інакше порушиться весь подальший процес навчання.

– До закінчення 4 класу в кожного учня має бути вироблений чіткий, твердий і усталений почерк. Уміння писати доводиться до такого ступеня автоматизму,

що учень у процесі письма не думає про написання окремих літер, а його думка спрямована на зміст того, що пишеться. Учень повинен списати у початковій школі не менше 1400–1500 сторінок у зошиті. З граматики учень має засвоїти написання від 1500 до 2000 слів-орфограм. З арифметики кожен має знати таблицю множення та всі можливі комбінації арифметичних дій в межах 1000.

Ведучий 2. *«Я багато разів переконувався в тому, яку величезну роль в житті дитини відіграє вчитель початкових класів. Він повинен бути для дитини такою ж доброю і рідною людиною, як мати»*, – цих слів В. Сухомлинський дотримувався все життя.

Ось як казала про діяльність свого батька Ольга Василівна Сухомлинська, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПН України, заслужений діяч науки: *«...Сьогодні, як і колись, не всі поділяють погляди Василя Сухомлинського на виховання, багато дискутують, але тим і цінна його творчість, що над нею сперечаються, виявляють те, що зараз неприйняте, отстоюють те, що залишиться назавжди. Сухомлинський своєю спадщиною продовжує об'єднувати вчителів»*.

З В. Сухомлинським громадкість пов'язує гуманістичні ідеї, любов до дитини і рідного краю. Його погляди користуються популярністю не лише серед педагогів. З 1990 року діє Міжнародна Асоціація В. Сухомлинського.

Книги та статті В. Сухомлинського публікувалися різними мовами – англійською, французькою, китайською, японською та багатьма іншими. Слово та думки його широко розійшлися серед освітян різних кран.

У вересні 1990 року було створено Міжнародне товариство послідовників В. Сухомлинського, до нього увійшли освітяни з різних країн світу: Польщі, Росії, України, Китаю, Німеччини, Греції, Болгарії. Їх мета – досліджувати і впроваджувати творчий доробок українського педагога. Ассоціація проводить велику і плідну роботу творчого осмислення ідей та положень Василя Олександровича.

Дослідники педагогічної творчості Василя Сухомлинського, який на противагу гострій критиці консервативних вчених вже в 60-ті роки розгорнув дискусію за демократизацію і критикував сталінщину на соціально-етичному рівні, провели два міжнародних симпозіуми з таких проблем:

1. Значення педагогічної дискусії у міжнародному взаєморозумінні. Василь Сухомлинський. Виховання почуття відповідальності. (10–12.10.1992 р. м. Гілерн, Німеччина).

2. Міжнародне взаєморозуміння у сучасному світі. Свобода й праця в навчально-виховному процесі. Внесок Сухомлинського. (3–5.10.1992 р. м. Солоники, Греція).

Ведучий 3. Особливою увагою Василь Олександрович оточував молодих учителів, дбайливо допомагав їм увійти в колектив, терпляче ставився до їхніх помилок. Крім того, він спостерігав і вивчав, чи є у молодого педагога любов до дітей і своєї професії, потяг до знань. Тактовно підводив він молодого колегу до думки про необхідність ознайомитися з яким-небудь новим словом, поняттям у тій чи іншій галузі знань, під час бесіди повідомляв про різні наукові новини, вивішував в учительській вирізки з цікавими статтями.

У перший рік роботи молодого вчителя його помилки ніколи не були предметом обговорення на педагогічній раді, методоб'єднанні, семінарі. Василь Олександрович розповідав лише про позитивні моменти в роботі молодих вчителів. Тільки через рік-два, коли вчитель входив у колектив, звикав до роботи, перед ним висувалися загальні вимоги. Василь Олександрович казав: *«Праця вчителя проходить у світі дитинства – ось про що не можна забувати ні на хвилину. А це особливий світ, який ні з чим не порівняєш. Треба знати його, але цього мало. Потрібно вжитися в світ дитинства: якщо хочете, в кожному вчителеві повинна сяяти й ніколи не гаснути іскорка дитини»*.

Яскраве, повнокровне, виразне життя серця, гра почуттів, емоційних рухів – ось що таке дитинство як об'єкт нашої педагогічної праці, як середовище, в якому нам доводиться працювати. Будьте не тільки слухачами, споживачами музики дитинства, але і її творцем-композитором. А ваш рояль і ваш нотний зошит, де ви пишете музику дитинства, ваша диригентська паличка, яка керує мелодіями, – це дуже проста і водночас дуже складна річ – оптимізм.

Немає в дитині нічого такого, що вимагало б від педагога жорстокості. А якщо й виникають пороки в дитячій душі, то це зло виганяється насамперед добром. Оптимізм, віра в людину – невичерпне джерело творчої енергії, нервових сил, здоров'я вихователя й вихованця.

Ведучий 4. Будьте доброзичливими – закликав В. Сухомлинський. А це означає по-батьківському, по-материнському бажати добра дитині, завжди пам'ятати, що нема й бути не може абстрактного учня. Учителі початкової школи, ваше найважливіше завдання – закласти міцний фундамент знань. Настільки міцний, щоб учителям, які працюватимуть після вас, взагалі не треба було думати про фундамент. Вчіть дітей спостерігати, вчіть бачити, читанням розвивати знання, бо читання – важливий засіб розумового виховання «важких» учнів. Не допускайте диспропорції між уміннями й знаннями, а диспро-

порція ця полягає в тому, що в учня ще немає умінь, які є інструментом опанування знань, а йому вчитель подає все нові й нові знання: засвоюй, гав не лови. Такий учень – усе одно, що людина без зубів: змушений ковтати непережовані шматки, він спочатку нездужає, а потім зовсім захворює, нічого не може їсти...

Завдання вихователя в тому, щоб передусім бачити весь оркестр майстрів-скульпторів, чутливо сприймати гру кожного музиканта, відчувати фальш. Знати причину – це означає знати все, вчив український філософ-педагог Г. Сковорода. І над цим навчанням слід замислитися, бо вчителеві в наші дні ще треба знати, як готувати матір і батька до шкільного виховання своїх дітей, як добитися, щоб слово вихователя доходило до серця вихованця...

У своїй останній пораді вчителеві, яку Василь Олександрович Сухомлинський називає «По секрету», ми читаємо: *«Чому людина не повинна знати, відчувати, що її виховують? Тому, що справжнє виховання – це самовиховання. Видатний педагог Антон Семенович Макаренко не раз говорив про те, як важливо для вихователя не показати вихованцям, що вони піддаються якимсь спеціальним педагогічним процедурам. Я все життя навчався цього у свого вчителя й переконався, що зробити свій виховний задум непомітним – один з дуже важливих елементів педагогічної майстерності. Необхідно, щоб виховання дітей, любов і повага до дітей, вимоги до них і дружба з ними, щоб усе це було самою суттю вашого духовного життя».*

Він прожив 52 роки. Останні слова його були теж про школу: *«Знову вересень. Дзвоник. Діти йдуть до школи, а я іду з життя»*. 2 вересня зупинилося його серце.

Ім'ям Сухомлинського названа вулиця Павлиша, середня школа, на її будинку меморіальна дошка – свідчення того, що тут жив і працював видатний педагог-вчений, Герой Праці В. О. Сухомлинський.

Нагрудний знак ***«Василь Сухомлинський»*** призначений для відзначення освітян, які працюють у сфері загальної освіти.

Нагрудним знаком ***«За наукові досягнення»*** відзначаються науковці та науково-педагогічні працівники за відкриття, фундаментальні дослідження, а також за створення підручників і популярних видань. Нові державні нагороди повинні стати однією з тих цеглинок, з яких буде відновлюватись авторитет і повага до педагогів – моральні цінності, знищені суспільством.

Читець 8.

Вересень квіти зібрав
Скрізь, де вони пломеніли,
Тихо прийшов і поклав
Їх на високій могилі.
В ній Сухомлинський лежить,
Вчитель народний по праву.
Як нам його не любить!
Він наша гордість і слава.
Вчитель, герой і поет,
З серцем палаючим Данко,
Справжній борець-гуманіст
Щастя творив до останку.
Світлі ідеї його
Вічні, як води Дніпрові,
Наш видатний педагог,
Повен добра і любові.
Дітям життя присвятив,
Все їм віддав без вагання.
Він їх безмежно любив,
Знав їх сердець поривання.
В спадщину нам залишив
Чисті джерела науки,
Нас з тих джерел напоїв
Духом незмірно високим.
Він залишив назавжди
Слід після себе у світі,
Слід той й не зможуть змести
Сиві і славні століття.
Шану творцю віддає
юних творців покоління.
Як в Сухомлинського, є
В нього талант і горіння.
В школах дитинство дзвенить
Щастям яскравим, як спалах.
Вересень тихо бринить
Росами срібними в травах.

2 вересня 1970 року В. О. Сухомлинський помер, але його твори продовжують жити. І чим далі педагог від нас у часовому вимірі, тим пильніше ми вчитуємося в його твори, тим уважніше придивляємося до його неординарної постаті, прислуховуємося до тих, чиє становлення в педагогіці відбулося завдяки павлиському мудрецю, який вважав найціннішим скарбом нашого народу мову. Він казав: *«Знай, бережи, збагачуй велике духовне надбання свого народу – рідну українську мову. Це мова великого народу, великої культури»*.

Читець 9.

У Павлиші зараз осінь. В помаранчі сади в Павлиші.
Над побриженим ставом шерхотять, шепотять комиші.
Шу-шу-шу – комиші. Буцім лезами – враз по душі.
В Павлиші зараз осінь. Сиротинна пора в Павлиші.
Шурхіт шин. Шелестінь. Павутинна затушкана тиш.

Наймудрішого сина свого вчора втратив Павлиш.
Поховали його. Поховали його. Поховали...
Ще й землі намели, мов прибили довічну печать.
Скрушно горблять поставу тепер мовчазні дерева.
Не мовчать дерева. Не мовчать. Безголосно кричать.
Він упав горілиць, мов косою підрубаний злак.
На губах схолоднілих запеклася осмута німа.
Самотинна пора в Павлиші. Як же сталося так –
Був такий чоловік, отакий чоловік! І нема?
Повз оселю його ще промчать гомінкі поїзди,
Та господар ніколи-ніколи не прийде туди.
По осінній поразці весною повстануть сади,
Та господар ніколи-ніколи не прийде туди.
Світ замішаний круто. В ньому радість і біль пополам.
Та до цього ніколи-ніколи не звикнути нам.
І тому безпричинно сполотнівши на мить на лиці,
Вся – мов свічка на вітрі – у білім одінні своїм
Юна дівчинка вчора витирала сльозу на щоці,
І, зацiпивши зуби, йшло хлоп'я у згорьований дім.
Він водив їх колись. Запашними стежками водив
У робітню чудес. У державу заблуканих див.
Там жили цвіркуни й солов'ї, козачки й дерева.
Він помер? Не повірю. Бо жива та країна. Жива!
І жива та трава, по якій він щоранку ходив,
І живі ті слова, що він світові й нам наділив.

В. Базилевський

Ведучий. Час, коли жив і творив В. Сухомлинський, не був особливо сприятливим для української мови. Великий педагог надавав мові, рідному слову провідне місце в навчально-виховному процесі.

Пам'ятаймо це. Говоріть дітям красиво про барви навколишнього світу.

Слово – це найтонший різець, здатний доторкнутися до найважливішої рисочки людського характеру. Вміти користуватися ним – велике мистецтво.

Словом можна створити красу душі, а можна й спотворити її. Оволодіймо ж цим різцем так, щоб з-під наших рук виходила тільки краса, тільки добро.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко Г. Уроки мислення як засіб формування творчих здібностей молодших школярів / Г. Бондаренко // Початкова школа. – 1999. – № 5.

2. Бондаренко Г. Про формування творчої особистості молодшого школяра засобами слова / Г. Бондаренко // Початкова школа. – 1998. – № 9.

3. Вашуленко М. Сучасна оцінка лінгводидактичної спадщини Сухомлинського / М. Вашуленко // Пед. газета. – 1998. – № 10.

4. Вознюк Л. В. О. Сухомлинський про філологічну освіту школяра: До 80-річчя від дня народження / Л. Вознюк // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1998. – № 7.

5. Дубинка М. Подорожі до джерел думки і слова: Роль уроків мислення у розвитку пізнавальних інтересів / М. Дубинка // Дошкільне виховання. – 1998. – № 7.

6. Гаркуша Л. Чи потрібні нам ідеї В. О. Сухомлинського?.. Американцям потрібні / Л. Гаркуша, М. Бахтіна // Директор школи. – 1999. – № 5.

7. Калініченко О. Особливості проведення уроків мислення серед природи з міськими дітьми / О. Калініченко // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 3.

8. Крамаренко Л. Використання педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського в навчально-виховному процесі / Л. Крамаренко // Рідна школа. – 2001. – № 6. – С. 12–14.

9. Новгородська Ю. Ідеї В. О. Сухомлинського живуть і розвиваються / Ю. Новгородська // Рідна школа. – 2002. – № 11. – С. 44–45.

10. Мамчур Л. Внесок В. Сухомлинського в теорію і практику навчання рідної мови / Л. Мамчур // Дивослово. – 1998. –№ 9.

11. Мамчур Л. Принципи навчання рідної мови в методичній системі В. О. Сухомлинського / Л. Мамчур // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 3.

12. Міхелі С. Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського як концептуальна основа особистісно орієнтованого підходу / С. Міхелі // Початкова школа. – 2003. – № 9. – С. 5–12.

13. Савельєва С. Рідна мова : уроки доброти. Пам'яті Сухомлинського / С. Савельєва, В. Ликов // Початкова школа. – 1993. – № 10.

14. Сухомлинський В. Вибрані твори : У 5 т. / В. Сухомлинський – К. : Рад. шк., 1976–1977.

15. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка / В. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1978. – 262 с.

16. Сухомлинський В. Сто порад учителеві / В. Сухомлинський. – К. : Веселка, 1988.

17. Сухорукова Г. Сухомлинський В. О. про розвиток мовленнєвих обдарувань дітей / Г. Сухорукова // Обдарована дитина. – 2000. – № 1.

18.Правий В. Творче впровадження педагогічних ідей В. О. Сухомлинського в умовах розбудови національної освіти / В. Правий // Освітянське слово. – 1998. – № 9. – С. 15.

19. Рослякова В. Припадаємо до джерела знань В. О. Сухомлинського / В. Рослякова // Відкритий урок 2001р. – № 1–2. – С. 49–51.

20. Ткаченко Г. Слово навчає, слово й виховує / Г. Ткаченко // Початкова школа. – 1999. – № 3.

21. Цюпа І. Сухомлинський (Добротворець) / І. Цюпа. – К., 1985. – 216 с.